

ARAPSKA, PERZIJSKA I TURSKA IMENA U NAŠEM PISMU I IZGOVORU

Alija Selmanović

Kad bi koji Arapin, Perzijanac, pa i Turčin, pročitao svoje ime u našim novinama, ne bi se nikako mogao dosjetiti, da je to upravo njegovo ime. Podimo od najaktualnije osobe na Bliskom Istoku, Džemala Abdun-Nasira, predsjednika mirske vlade. Svakako ga pišu: Gamal, Abd-el-Naser, Gamal Naser, a najčešće samo Naser. Kod nas su muslimanska imena došla preko Turaka, koji imaju glas *dž*. Po novoj Kemalovoj pravopisnoj reformi bilježe ga Turci slovom *c*, jer u turskom jeziku nema glasa *c*. (Cumhuriyet = Džumhurijet = republika.) No zapravo, arapsko *dž* nije tako tvrdo kao tursko (i naše), ali ne odgovara ni glasu *g*, kako ga pišu naše novine. Arapi se služe svojim pismom, arapskim, kojim se piše s desna na lijevo, a kad Evropejci pišu njihova imena ili riječi latinicom, udešavaju to pisanje prema svojoj ortografiji. Kad Englez piše arapsko ime, on ga transkribira u svoju latinicu onako, kako će ga prosječan Englez najpravičnije, ili najbliže izvornom arapskom izgovoru, izreći. Tako radi Francuz, Španjolac, Talijan i t. d. Tako bismo trebali i mi. Isto slovo *dž* (bilježimo ga ovako, jer nemamo štamparskog arapskog znaka) izgovaraju sjeverniji Arapi (Irak, Sirija, Jordan, Liban) blizu kao *dž*, Hidžaz (ne Hedžaz!) kao *d*, Egipat u pučkom izgovoru još nešto mekše, ali ne palatalizirano (obrazovani ga izgovaraju književno: *dž*), dok Aldžezair (Alžir) i Maroko izgovaraju isto slovo kao *ž*. Budući da mi isto ime, kad nam dolazi od Turaka, izgovaramo Džemal, ne ćemo ga valjda transkribirati Đemal ili Žemal, ako je ono ime nekog Hidžazlije, odnosno Alžirca.

Ni drugi glas u tom imenu nije pravilno transkribiran. Nije to *a*, kao što nije ni stopostotno *e*, nego *æ*, kakvo imaju i Englezi u riječi *and* i sličnima. »Ham and eggs« i izgovaramo i pišemo, ako se služimo fonetskim pisanjem, hemendegz, jer je tu slovo *a* bliže u izgovoru glasu *e* nego *a*. Prema tome, bliže je stvarnom arapskom izgovoru, ako pišemo *Džemal* nego *Gamal*. Srećom tri zadnja slova dobro odgovaraju i arapskom i hrvatskom izgovoru.

Ima čitav niz imena kod Arapa i drugih islamskih naroda, koji nadijevaju djeci arapska imena, u kojima je prvi dio imena *Abd*, što znači *rob*, a drugi jedno od Božjih imena, kojih u arapskom jeziku ima 99. Ta imena su zapravo svojstva, koja se po islamskom vjerovanju pridaju Bogu (Allahu). Jedno od tih imena je i *Nasir*, što znači *onaj, koji pomaže*. Pogrešno je to ime pisati *Naser*, jer ono, ako se tako izgovara, ne znači ništa. Prema tome, pravilno je samo Abd-un-Nasir ili Abdunnasir, što u arapskom jeziku znači *rob onoga, koji pomaže*, t. j. *Božji rob*. Ono *el* između prvog i drugog dijela složenice u arapskom je jeziku određeni član. Ali ni to *el*, koje se samo tako arapski piše, ne izgovara se uvijek tako, Konsonanti se u arapskom jeziku dijele u t. zv. *hurúfi kamerijje* i *hurúfi šemsijje* (tako nazvane

po riječima *kamer(un)* = mjesec i *šems(un)* = sunce). Naime, te se imenice s određenim članom izgovaraju: *el-kameru*, odnosno *eš-šemsu*. Kod prve grupe konsonanata *el* se i piše i izgovara tako, a kod druge se piše *el*, a izgovara mjesto glasa *l* onaj konsonant, kojim počinje ta riječ: *eš-šemsu*, *en-nasiru*, *et-tajjibu*, *es-salihu* i t. d. Ako bismo išli dalje po padežima, to *el* ima zapravo tri oblika (za nominativ *ul*, za genitiv *il*, a za akuzativ *el*), na pr.: Abdul-mumini, Abdil-mumini i Abdel-mumini, ili u našem slučaju s *Abdunnasirom* u arapskom se jeziku mijenja ovo ime po padežima: nom. *Abdun-nasiri*, gen. *Abdin-nasiri* i ak. *Abden-nasiri*.

Kod nas ni u kom slučaju ne bi došao u obzir ovakav način padežnih promjena ove arapske složenice, jer je mi osjećamo, budući da joj ne ulazimo u značenje, kao jednu riječ, kojoj se na kraju mijenjaju padežni nastavci, kao i u našim imenima.

Dakle, *Džemal Abdunnasir*, ili *Abdun-Nasir*, a nikako samo *Nasir*, jer je to *Bog*, a sigurno ni sam predsjednik egipatske vlade ne pretendira, da je *Bog*. Uostalom, *Džemal* je njegovo ime, a *Abdunnasir* ime njegova oca, koje Egipćani i drugi Arapi uzimaju mjesto prezimena, kojih nemaju.

Tako je i s popularnim halifom *Harun-ur-Rešidom*, koji se kod nas redovno (i pogrešno) piše *Harun-al-Rašid*.

Bivši predsjednik Egipta nije nikakav general *Nagib*, pogotovu ne *Nágib* (kako ga obično ljudi izgovaraju), nego *Nedžib*.

Kairski dnevnik, koji se često citira, nije »*Al-Gumhurija*« nego »*El-Džumhurije*«, što je skraćeno od »*El-Džumhurijetu*«, gdje se *tu* na kraju riječi samo piše, a u pučkom govoru, u nominativu, ne izgovara. Znači: republika. Nekad se piše i bez određenog člana *el* ili *al*, a nekada ga naše novine citiraju i kao »*Gamhurije*«. Zapravo su tu riječ i Turci preuzeli u svoj jezik u istom značenju, pa se i njihov jedan carigradski dnevnik zove *Džumhurijet*, samo ga oni svojom latinicom pišu *Cumhuriyet*, što zavede neke naše novinare, pa ga pišu ponekad *Cumhurijet*.

Ministar za nacionalnu orijentaciju u Egiptu ne zove se *Salah Salem*, nego *Salih Salim*.

Književni arapski jezik nema glasa *o*, a ipak se kod nas redovno piše *o* mjesto *u*: Mohamed mjesto *Muhamed*, Hodeibi (predsjednik organizacije Muslimanska braća) mjesto *Hudejbi* i dr. Arapsko *u* je otvorenije od našeg, pa ga zbog toga stranci često čuju kao *o*, ali ni kod nas nije svagdje *u* jednako otvoren vokal. Sjećam se, kad je negdje 1927. ili 1928. došla crnačka plesačica Josephine Baker u Zagreb, da je dala »*Jutarnjem listu*« svoju fotografiju i preko nje napisala: *Za »Jutarnji list«* i potpisala se. Ona nije znala hrvatski, nego je napisala onako, kako je čula od novinara, da je izgovorio ime lista. *U* u riječi *jutarnji* njoj je više sličilo na *o*, odnosno ona je i čula samo *o*, pa ga je tako i napisala, a nama nikome ne će pasti na pamet, da nekom za volju pišemo *jotro* mjesto *jutro*, iako se u kajkavskom dijalektu to *u* izgovara gdje gdje skoro kao *o*. To se dešava i strancima, kad čuju arapsko *u*.

U novoperzijskom jeziku imaju svega četiri riječi, u kojima postoji vokal *o*, pa ipak su naše novine više od dvije godine gotovo svaki dan pisale *Mosadik*, mjesto *Musadik* ili, još pravije, *Musàddik*, jer se čuje u izgovoru udvostručeno *d*. Trebali su samo poslušati radio Teheran, makar i na kojem evropskom jeziku, ako nisu znali perzijski, i uvjeriti se u to. Tako je isto i s predsjednikom perzijskog senata, koji nije Ajatolah Kašani, nego *Ājetu'llah Kèššāni*.

Ni bivši ministar privrede u Perziji nije Husein Fatemi nego *Fatimi* (Fâtimî), a ni sadašnji predsjednik perzijske vlade nije Zahedi, nego se izgovara: *Záhîdî*.

U arapskom jeziku postoje tri glasa *h*, a naročito se kod nas pogrešno piše onaj glas *h*, za koji Arapi imaju slovo t. zv. *hi*. To *hi* je guturalno i formira se duboko u grlenoj duplji. Nijemci ga transkribiraju slovom *ch*, a Englezi *kh*. Prema ovoj engleskoj transkripciji nama su došle naopake forme nekih arapskih osobnih imena i općih imenica. Tako se pogrešno piše: kalif mjesto *halifa*, kediv (titula bivšeg namjesnika turskog sultana u Egiptu) mjesto *hidiv*, Kartum (glavni grad Sudana) mjesto *Hartum*, Kaled (osobno ime) mjesto *Hálid*, Faris el-Kuri (sirijski delegat pri OUN) mjesto *Fáris el-Húrî*, Akbar-el-jom (dnevnik u Siriji) mjesto *Āhbâr-ul-jevum* (= dnevne vijesti) i t. d.

Saudijsku Arabiju naši novinari redovito krivo pišu Saudi Arabija ili Saudijska Arabija.

Predsjednik je libanonske republike Kamij *Šem'ân*, a ne Kamij Šamun (= Šimun, Simeon).

Gradonačelnik Carigrada, koji je prošle godine došao u Jugoslaviju, zove se *Gökay* (tako se turski piše) ili *Gökaj* (po našoj transkripciji), a ne Gkaj, kako ga često pišu. Turci su prije tridesetak godina zakonom uveli prezimena, kojih dotada nisu imali, nego su obično uzimali očevo osobno ime, a kod udatih žena muževo, za prezime, ili, ako su se bavili književnošću ili drugim javnim radom, kakvo izvedeno ime prema općim imenicama: Hevai (Zračni), Nerkesi (Narcisni) i sl. *Gökay* je složenica od *gök* (nebo) i *ay* (mjesec), dakle mjesec na nebu (luna). Ali ima i nepoetičnih prezimena, kao što ga ima bivši šef generalštaba Fevzi *Čakmak* (ognjilo), novinar Ahmet *Yalman* (kundak) i dr.

Još jedan turski dnevnik pišu naopako naši novinari, a to je *Dun-ja* ili *Dun'ja*, koji pišu Turci *Dünya*, a naši novinari *Dunja* i ćirilicom Дуња. Nema ta riječ nikakve veze s *dunjom* (kidonia), nego joj je arapski oblik *dun'jau*, gdje *n* pripada prvom, a *j* drugom slogu i u izgovoru se jedno od drugoga rastavlja i u arapskom i u turskom jeziku, a i kod naših muslimana u Bosni i Hercegovini se ta riječ izgovara kao *dun-ja* ili *dun'jaluk* (znači: svijet, globus). Ne može se deklinirati kao naše imenice ženskog roda na *-a*. U ćirilici ju je pravilno pisati Дуња, a u našoj latinici ili *Dun'ja* ili *Dun-ja*.

Možda će mi se prigovoriti, što pišem negdje udvostručene konsonante u arapskim imenima, ali Arapi ih tako i pišu i izgovaraju, a i naši muslimani izgovaraju i Allah, i Abdullah, i Abdurrahman, i Muhammed, pa ne znam, zašto se

i po hrvatskom pravopisu te riječi ne bi mogle tako pisati. Mi pišemo i u svojim riječima: najjasniji, najjužnije i t. d. udvostručeno *j* i izgovaramo tako, pa zašto ne bismo pisali i u arapskim imenima tako, pogotovu kad pišemo udvostručene konsonante u njemačkim, francuskim i engleskim riječima, gdje se često i ne izgovara udvostručeni konsonant, nego služi kao pravopisni znak za kratkoću prethodnog vokala. Mogu još i to ustvrditi, da će svaki glumac u sarajevskom kazalištu doživjeti fijasko, ako u kojem narodnom komadu, gdje u govoru ima turcizama, izgovori koju takvu riječ drukčije, nego je publika govori. Neka samo izgovori *džehenem* (pakao), otići će kod gledalaca u dno *džehennema*.

JEZIK U POEZIJI BORE PAVLOVIĆA

Vladimir Rem

Govoriti o jeziku, o umjetničkom jeziku Bore Pavlovića, jednog od suvremenih hrvatskih pjesnika, hrvatskog ne samo po njegovim pejzažima, nego i po njegovu raspoloženju, ali prije svega po njegovu rječniku, i o tome još pisati, nije lak ni jedostavan posao. Zapravo, najteže je u tome poslu: započeti. Jer započeti bi se moglo od riječi, od same riječi, koju on toliko cijeni, da joj se katkada i podaje. Moglo bi se od rečenice, ili rečeničke konstrukcije, od pjesme kao cjeline, jer je zapravo kod njega često i čitava pjesma jedna potpuno dovršena i samostalna rečenica, čime on postiže, ili bar izaziva kod čitaoca dojam, da je pjesma, kako se kaže, sva »od jednog komada«. Mogli bismo ga, konačno, pratiti u razvoju kroz desetak njegovih edicija, zbrojiti njegove riječi, sistematizirati ih, pa da postignemo problematičan rezultat analogan onome iz nedavnih brojeva »Nove misli«, gdje se »Jama« ili »Smrt Smail-age« na kraju svode na onih nekoliko osnovnih riječi, koje su uočljive već pri prvom čitanju.

Čini mi se, međutim, bolje onda početi od samog umjetničkog doživljava, ili bolje, od samog umjetnikova, ili možda čak od čitaočeva utiska, i pokušati na toj osnovi odgovoriti na pitanje, kakav je zapravo jezik ovih pjesama.

Kakav je jezik Pavlovićevih pjesama? Što je novo u tom umjetničkom izrazu s jezične strane, napose u odnosu prema dosadašnjoj upotrebi jezičnog materijala u našoj poeziji?

Uzet ću u analizu pjesmu »Benjamin«, i to bez nekog naročitog izbora, jer bismo sličnih pojava, kao što ih nalazimo ovdje, mogli naći sijaset.

Čim čujem ime Benjamin
odmah se nađem u travi
postavši janje mekano
što se ko nada daleka
nekome natraške javi...